Ebu Hamid Muhammed el-Gazali

OTKRIVANJE I RASPOZNAVANJE ILUZIJA KOD LJUDI



Ebu Hamid Muhammed el-Gazali

OTKRIVANJE I RASPOZNAVANJE ILUZIJA KOD LJUDI



pdf izdanje za vas pripremili:
www.bosnamuslimmedia.com
1429. hidž. god. / 2008. god.

Naslov originala:
"El-kešfu ve-t-tebjin fi gururi-l-halki edžme'in"
Mektebetu-l-džundi, Kairo 1972.

Prijevod sa arapskog:
Abdullah Čelebić rahmetullahi alejhi

S A D R Ž A J

UVOD

Neka je Allahov blagoslov i mir na našeg Vjerovjesnika, s.a.v.s., njegovu porodicu i njegove drugove. Uzdam se u pomoć Svevišnjeg.

Neka je hvala Jedinome Allahu, i neka je Njegov salavat na najodabranije stvorenje, našeg poslanika Muhammeda s.a.v.s., njegov Ehli-bejt i njegove ashabe.

Ovo je rad koji govori o razotkrivanju i raspoznavanju iluzija kod ljudi. Znaj da se stvorenja dijele na živa i neživa bića. Živa bića se dijele na one kojima je nešto stavljeno u dužnost i ona koja su bez ikakvih zaduženja. Zaduženim se smatra onaj kome je Allah obznanio i naredio da čini ibadet, obećavši mu za to nagradu, i zabranio mu griješenje upozoravajući ga na kaznu. Bez zaduženja su ona bića kojima to nije naređeno. Zadužena bića se dalje dijele na dvoje: mu'mine i kafire. Mu'mini se opet dijele na one koji su pokorni Allahu, dž.š., i one koji su neposlušni. Obje ove grupe, i odani i griješni, dijele se na one koji znaju i one koji ne znaju. Primijetio sam da postoji određena uobraženost kod svih onih koji pripadaju grupi zaduženih stvorenja, bilo da je riječ o mu'minima ili kafirima, izuzimajući one koje je Allah, Gospodar svjetova, sačuvao. Ja ću, inša-Allah, pokušati razotkriti njihove iluzije nastojeći da to i argumentujem trudeći se da budem krajnje jasan, razložan, utemeljen i u svakom slučaju od upute. Ovo govorim uzdajući se jedino u Allahovu pomoć. Znaj da osim kafira postoje još četiri kategorije uobraženih ljudi. Jedni se susreću među ulemom, drugi među pobožnjacima, treći među imućnim i četvrti među sufijama. Najprije ćemo kazati nešto o kafirskim zabludama. U tom pogledu oni se dijele na dvije grupe: skupina onih koje je zaveo ovaj svijet i skupina onih koji gaje određene iluzije prema Allahu, dž.š. Oni koje je

zavarao ovaj svijet tvrde da je novac bolji od naknade sa pričekom, odnosno, kako su ovosvjetska uživanja stvarna dok su ahiretska nesigurna, te kako oni neće ostaviti ono što je realno poradi onoga što je neizvjesno. Ovakvo zaključivanje je pogrešno.

To je rezonovanje koje je zastupao Iblis, Allah ga prokleo, kada je ustvrdio za sebe kako je bolji od Adema. Smatrao je da se prednost ima dodijeliti prema izvorima postanka. Lijek za ovu iluziju čine dvije stvari: ili da se čovjek potpuno preda vjeri ili da nađe valjan dokaz. Iskrena predanost se sastoji u potvrđivanju Allahovih riječi:

«A ono što je u Allaha bolje je i trajno je.» (El-Kasas, 60),

«A život na ovome svijetu je samo varljivo naslađivanje.» (Ali Imran, 185), zatim u priznavanju istinitosti svega onoga što je Resulullah s. a.v, s. dostavio. Ispravan dokaz se sastoji u tome da čovjek spozna pogrešnost svoga rezonovanja. Tako, njegova tvrdnja da je ovaj svijet novac, a Ahiret odgođena nagrada predstavlja ispravnu premisu; ali, tvrditi stoga kako je ovaj svijet vredniji od budućega predstavlja prostor šejtanske intrige. Međutim, nije tako. Kada bi novac iznosio onoliku vrijednost koja mu se obećaje i po obimu i po krajnjem rezultatu, onda bi vrijednost novca bila bolja. Ali, ako je vrijednost novca manja od obećane nagrade, onda je ono što je odgođeno vrednije. Činjenica je, međutim, da je Ahiret vječan, a ovaj svijet prolazan. Što se tiče njegove tvrdnje da je kušanje užitaka ovoga svijeta realno, dok je ahiretski užitak nesiguran, ta tvrdnja također predstavlja zabludu. Štaviše, kod mu'mina je ahiretski užitak realniji i moguće ga je postići na dva načina: s jedne strane, vjerovanjem i potvrđivanjem istinitosti onoga čemu naučavaju vjerovjesnici i učeni, slijedeći ih onako kako bi se prihvatio recept iskusnog ljekara, ili da se to dokuči, u slučaju poslanika, objavom, a u slučaju Allahovih miljenika nadahnućem, s druge strane. Nemoj misliti da je Vjerovjesnikovo s.a.v.s. poznavanje ahiretskih i ovosvjetskih stvari došlo kao posljedica njegovoga povođenja za Džibrilom, a.s.

Oponašanje ne daje valjanu spoznaju, i Allah je sačuvao svoga Vjerovjesnika s.a.v.s od takvog nedostatka. Naprotiv, stvari su

mu bile otkrivene i on ih je promatrao nurom (svjetlošću) srčanoga prozrenja, kao što je osjetilne stvari promatrao vanjskim okom. Bude li mu'min u svojim istupima i u svome ubijeđenju napustio izvršavanje Allahovih, dž.š., zapovijedi, tj. činjenje dobrih djela, i bude li se predao strastima, onda se on pridružuje kafirima u ovoj zabludi. Ovaj svijet je i za mu'mine i za kafire varljivo naslađivanje.

Što se tiče kafirskih iluzija prema Allahu, one odgovaraju njihovome razmišljanju kada su u situaciji da se pravdaju: «Kada bi Bog kažnjavao za nevjerovanje, onda bismo mi bili najpreči da to nama učini.» U tom smislu, u suri El-Kehf, Allah, dž.š. kaže:

«I uđe u vrt svoj, nezahvalan Gospodaru svome na blagodatima, govoreći: Ne mislim da će ovaj ikada propasti, i ne mislim da će Smak svijeta ikada doći; a ako budem vraćen Gospodaru svome, sigurno ću nešto bolje od ovoga naći.»

Razlog za ovu zabludu treba tražiti u ibliskoj logici po kojoj oni, jedanput, gledaju u Allahove blagodati prema njima na ovome svijetu i po tom osnovu zaključuju da ih isto čeka i na Ahiretu. Drugi put obraćaju pažnju na Allahovo, dž.š. odlaganje da ih kazni na ovome svijetu te na taj način shvataju i odmjeravanje ahiretske kazne. O tome Uzvišeni kaže:

«Oni među sobom govore: "Trebalo bi da nas Allah već jednom kazni za ono što govorimo.» (El-Mudžadele, 8).

Treći put, pak, posmatraju i siromašne mu΄mine i preziru ih i govore: «Zar su to oni kojima je Allah, između nas, milost ukazao?» (El-En'am, 53), ili:

«Da je takvo dobro, nas oni ne bi u tome pretekli» (El-Ahkaf, 11).

Logički slijed koji su ustanovili u svojim srcima počiva na konstataciji da im je Allah podario ovosvjetske užitke, a da je svako darivanje izraz naklonosti te da se dobročinstvo čini prema onome ko se voli. Međutim, ne mora biti tako. Nekada se može nekome činiti dobro a da to ne bude izraz ljubavi, štaviše, može se desiti da to dobročinstvo koje mu je učinjeno bude povod njegove postepene propasti. Rezonovanje ovih predstavlja pravu zabludu. Zato će Resulullah s.a.v.s. reći: *«Allah, uistinu, štiti mu'mine od ovoga svijeta*

kao što vi pazite svoje bolesnike da ne jedu i ne piju ono što vole a što bi im pogoršalo njihovo stanje.»

Zato će se oni najsavjesniji mu'mini rastužiti ako njima zavlada ovaj svijet, a ako ih zadesi neimaština, osjetit će rasterećenje radujući se osjećanjima koja su pratila sve odabrane ljude. Uzvišeni Allah kaže:

«Čovjek, kada Gospodar njegov hoće da ga iskuša pa mu počast ukaže i blagodatima ga obaspe, rekne: "Gospodar moj je prema meni plemenito postupio!» (El-Fedžr, 5);

«Misle li oni, kad ih imetkom i sinovima pomažemo, da žurimo da im neko dobro učinimo? Nikako, ali oni ne opažaju.» (El-Mu'minun, 55-56);

«A one koji Naše riječi poriču, Mi ćemo malo po malo, a da oni neće ni znati, u propast voditi, i davat ću im vremena, obmana Moja doista je trajna.» (El-A'raf, 182-183);

«I kada bi zaboravili ono čime su opominjani, Mi bismo im kapije svega otvorili, a kad bi se onome što im je dato obradovali, iznenada bismo ih kaznili i oni bi odjednom svaku nadu izgubili» (El-En'am, 44).

Onaj ko je sklon da prihvati ovakvu iluziju nije vjernik. Uzrok ove zablude leži u nepoznavanju Allaha i Njegovih atributa, jer onaj ko spozna Allaha pribojavat će se Njegove zamke i neće sebi dopustiti da slijedi stope faraona, Hamana i Nemruda, znajući, šta ih je snašlo iako im je Allah darovao bogatstvo. Allah dž.š. upozorava na svoju zamku pa kaže:

«Allahove kušnje se ne boji samo narod kome propast predstoji.» (El-A'raf, 99);

«I oni počeše smišljati spletke, ali ih je Allah otklonio, jer On to umije najbolje» (Ali Imran, 54).

Onaj koga Allah obaspe ovosvjetskim blagodatima neka se pripazi da mu u tome ne bude propast negova.

Što se tiče zablude griješnih muslimana; ona se - zasniva na njihovom uvjerenju da Allah mnogo prašta, da je milostiv i da se oni nadaju Njegovome oprostu. Zadržavaju i se isključivo na tome, zanemaruju činjenje dobrih djela uzdajući se u to što je gajiti nadu u

oprost pohvalno u vjeri. Da, Allahova dž.š., milost jeste neizmjerna, blagodati Njegove su savršene, plemenitost Njegova je nenadmašna, i mi potvrđujemo tevhid nadajući se oprostu posredstvom imana, plemenitosti i dobročinstva. Nekada je pogreška njihovoga ubjeđenja nastala kao plod njihove veze sa dobrim roditeljima, što je krajnje nepromišljeno. Njihovi roditelji, iako su bili plemeniti i pobožni, ipak su se bojali Allaha, dž.š. Šejtan im, da bi pogrešno zaključivali, dobacuje: «Ako neko voli određenu osobu, taj sigurno voli i njegovu djecu, pa tako i Allah, ako zavoli vaše roditelje, onda On voli i vas, te vama nije potrebna pokornost.» Oslanjajući se na to, ostaju zaslijepljeni, a zaboravljaju da je Nuh, a.s., htio da ukrca u lađu i svoga sina, što mu je bilo uskraćeno. Allah mu je potopio sina kao što je to učinio i sa ostalim Nuhovim neposlušnim sunarodnicima. Osim toga, poznato je da je Vjerovjesnik s.a.v.s. molio Allaha da mu dozvoli posjećivanje majčinoga mezara i traženje oprosta za nju, pa mu je posjećivanje kabura odobreno, a traženje oprosta za nju nije. Zaboravljaju na riječi Uzvišenoga Allaha:

«I nijedan griješnik neće grijehe drugoga nositi». (El-Fatir, 18);

«Čovjekovo je samo ono što sam uradi.» (En-Nedžm, 39).

Onaj ko smatra da će se spasiti zato što mu je otac bio bogobojazan sličan je onome koji smatra da mu očevo uzimanje hrane može utoliti glad, ili njegovo pijenje vode da mu ugasi žeđ. Bogobojaznost je obligatna dužnost (fardi-ajn) za koju neće odgovarati otac umjesto svoga djeteta. Kada se za nju bude odgovaralo, čovjek će bježati od svoga brata, majke, oca, supruge i od čeljadi svoje, osim ako ne budu imali zagovorništvo Vjerovjesnika s.a.v.s. Zaboravljaju i riječi Resulullaha s.a.v.s.: *«Razborit je onaj čovjek koji sputava svoje prohtjeve i radi za ono što dolazi poslije smrti, a propao je onaj ko slijedi strasti svoga nefsa a nada se spasu kod Allaha.»*

Zaboravljaju i riječi Uzvišenoga:

«Oni koji vjeruju i koji se isele i bore na Allahovu putu, oni se mogu nadati Allahovoj milosti. - A Allah prašta i samilostan je.» (El-Bekare, 28),

»Kao nagrada za ono što su činili» (El-Vakia, 24).

Da li je ispravno nadati se oprostu ako toj nadi ne prethodi činjenje dobrih djela? Ne prethodi li toj nadi djelo, onda se očito radi o iluziji. Pozornost nam se skreće na nadu jer ona rashlađuje uzavreli strah i tugu. U tom smislu i Kur'an govori o njenoj koristi i njeno povećanje je poželjno. Naprijed spomenutima su bliski po zabludi i oni koji imaju i dobrih i loših djela, ali im prevladavaju grijesi. Oni se također nadaju oprostu i smatraju da će na Mizanu pretegnuti tas sa njihovim dobrim djelima, nesvjesni da su im loša djela brojnija. To je krajnja neobazrivost. Gledaš, tako, jednoga od tih kako dijeli dosta novaca stečenih i sa halalom i sa haramom, ali je ono što pošteno zaradi nekoliko puta manje od onoga što je haram. On je poput čovjeka koji je na jedan tas vage stavio deset, a na drugi hiljadu dirhema i očekuje da pretegne tas sa deset dirhema. Kakvog ili zavaravanja! Neki, pak, smatraju da su im dobra djela brojnija od grijeha jer ne vrše iskrenu analizu svojih djela. Tako, kada učini kakvo dobročinstvo, registruje ga i ubraja u svoja djela. On je sličan čovjeku koji dan i noć jezikom čini istigfar po stotinu i hiljadu puta, da bi već narednoga dana ogovarao muslimane i govorio ono sa čime Allah nije zadovoljan, a uz to obraća pažnju na predaje u kojima se govori o vrijednostima tesbiha, zanemarujući one predaje koje govore o kažnjavanju onih koji iznose neistine, koji prenose tuđe riječi i koji se dvolično ponašaju. Nesumnjivo, radi se o očitoj zabludi. Čuvanje jezika od grijeha potvrda je nečijeg tesbiha. Neka je slavljen Onaj koji nas je sačuvao rasijanosti!

KATEGORIJE UOBRAŽENIH I NJIHOVE GRUPE

I kategorija
ZAVEDENA ULEMA

Njih ima nekoliko grupa:

1. Postoji grupa koja se specijalizirala u pravnim i drugim razumu dostupnim znanostima. Oni ih temeljito izučavaju i isključivo su njima preokupirani, ali, s druge strane, zapostavljaju upošilavanje ostalih organa, njihovo čuvanje od grijeha i potrebu apsolutne pokornosti. Zaneseni svojim znanjem uobražavaju da su kod Allaha na visokom položaju i da su postigli toliki kvantum znanja da takve kao što su oni, Allah neće kazniti, štaviše, misle da će On primiti njihovo zagovorništvo za običan svijet ne pitajući ih za njihove grijehe i propuste. Oni su uistinu u velikoj zabludi! Da pogledaju okom prozrenja, spoznali bi da postoje dvije vrste znanja: stečeno znanje i otkriveno znanje, a to je znanje, o uzvišenom Allahu i Njegovim atributima. Zato je nužno stečeno znanje dopuniti obuhvatnom mudrošću, odnosno, praktičnim raspoznavanjem dozvoljenog i zabranjenog, te spoznajom naravi ljudske duše, i ona koja vodi ka dobru. Ovi sliče liječniku koji liječi druge, a sam je bolestan. U stanju je da se izliječi, ali to ne čini. Da li će djelovati lijek ako se samo objasni način njegovoga djelovanja? Nikako! Lijek koristi samo onome ko ga uzima kada ga snađe kakva bolest. Oni zanemaruju riječi Uzvišenog Allaha:

«Uspjeće samo onaj ko je (dušu) očistio, a biće izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi» (Eš-Šems, 9-10).

Nije rečeno da će se spasiti onaj ko, zna kako se duša čisti i o tome poučava druge. Zaboravljaju i riječi Resulullaha s.a.v.s.: *«Ko proširi svoje znanje, a time ne uveća i upćenost, ono mu pospješuje samo udaljenost od Allaha!»*

Zatim hadis: *«Na Kijametskom danu će najteže biti kažnjen učenjak koga Allah nije okoristio tim znanjem.»*

Postoje i druge predaje koje govore u tom smislu, što nam pokazuje da su ovi, neka nas Allah učuva njihovoga hala, (stanja) krajnje uobraženi. Kod njih, u stvari, dominira ljubav prema ovom svijetu, narcisoidnost i težnja ka postizanju ovosvjetskog blagostanja. Pouzdali su se u to da će ih na Ahiretu, bez djela, njihovo znanje spasiti.

2. Drugu skupinu čine oni koji formalno sprovode svoje znanje u praksu i koji su po vanjskim manifestacijama napustili griješenje, ali u svopm srcima su nemarni. Nisu iz tih svojih srca odstranili pokuđene osobine kao što su oholost, samoljublje, zavist, težnja za položajem i visokim funkcijama, pakost prema saradnicima i težnja za postizanjem popularnosti u raznim krajevima i kod pobožnih ljudi. Povod za ovakvo pogrešno rezonovanje leži u zanemarivanju riječi Resulullaha s.a.v.s.: *«Samoljublje je mali širk»;* zatim: *«Zavist guta dobročinstva kao što vatra guta drva»*, ili: *«Ljubav prema imetku i ugledu pospješuje rast licemjerstva u srcu kao što voda pospješuje rast biljaka.»*

Zanemaruju i druge hadise koji govore u tom smislu, kao i riječi Uzvišenoga Allaha: *«Samo će onaj koji Allahu srca čista dode spašen biti.» (Eš-Šu'ara, 89).* Zanemarili su svoja srca i pozabavili se svojom vanjštinom. Onaj ko ne obrati pažnju na svoje srce pokornost mu nije valjana. On sliči bolesniku kod koga se pojavio svrbež, pa kad mu je liječnik preporučio da to premazuje i da uzima lijekove, on se ograniči na mazanje zapostavljajući uzimanje lijeka. Tako postiže da tragovi spolja nestanu, ali nije iščezlo ono što je unutar tijela. Korijen vanjske manifestacije je u njegovoj nutrini i svrbež će trajati toliko dugo koliko njegovi uzroci budu u čovjeku. Tek kada se odstrani taj unutarnji nedostatak, onda će i spolja nastupiti potpuno

ozdravljenje. Isti je slučaj i sa grijesima; dokle god su u srcu skriveni, njihov trag će se javljati na vanjskim organima.

3. U ovu skupinu se ubrajaju oni koji poznaju ove unutarnje karakteristike i svjesni su njihove pokuđenosti sa stanovišta Zakona, međutim, zbog njihove uobraženosti smatraju da su se riješili toga, te da su kod Allaha na višem stupnju od toga da ih On time iskušava. Smatraju da su to iskušenja namijenjena običnome svijetu, a ne onima koji su dostigli njihov stupanj obrazovanja. Za sebe drže da su nadrasli takvu vrstu iskušenja. U takvoj situaciji kod njih se javljaju osobine oholosti, težnje da vode glavnu riječ , da budu uvažavani i da im se odaje posebno poštovanje. Njihova uobrazilja ide dotle da im se prčinjava kako kod njih nije riječ o oholosti nego o vjerskoj gordosti, manifestaciji odavanja počasti znanju te da je to način ispomaganja Allahove vjere. lzgubili su iz vida da takvo rezonovanje veseli Iblisa.

Zaboravljaju kakva je bila Resulullahova s.a.v.s. požrtvovanost za vjeru i u čemu se ona sastojala da je njome ponizio kafire. Zanemaruju skrušenost i poniznost ashaba, njihovo siromaštvo i skromnost, da je, na primier, hz. Omer (r.a.) došavši u Siriju nakon pobjede, prekoravajuće upozoravao: «Mi smo narod kojega je Allah počastio lslamom i mi ne tražimo nikakve druge počasti.» Ovi zanesenjaci traže vjersku gordost kroz svečano odijevanje ubjeđeni da im je cilj ukazivanje poštovanja znanju i postizanje vjerskoga ponosa. S druge strane, koliko god njihov govor bio prožet zavišću prema subesjednicima, ili prema onima koji im se usprotive, neće sebi priznati da se kod njih radi o zavisti. Pristalica takvoga rezonovanja će ustvrditi da je njegova reakcija izraz težnje za istinom i suprotstavljanja onome ko je zastranio u svojim neprijateljstvima i grubostima. Ovakav zanesenjak će nekada nastojati podcijeniti drugoga alima s kojima se nađe u društvu, ali se neće ljutiti nego zajedljivo podsmijehivati. Ako, pak, izrazi srdžbu, tim gestom nastoji izazvati simpatije slušalaca, odnosno, pokazati svoju učenost tvrdeći kako je njegova reakacija nastala iz želje da koristi ljudima. Time pokazuje svoju dvoličnost, jer da mu je cilj popravljanje ljudi, trebalo bi mu biti draže da to čini neko drugi

umjesto njega, ili neko ko je učeniji, odnosno manje obrazovan od njega. Katkada će ovaj tip uobražene uleme obilaziti ljude na položajima izražavajući im svoju naklonost i podršku. Budu li upitani za to, reći će da im je cilj da koriste muslimanima i otklone od njih eventualnu nepravdu. Kada bi im to uistinu bio cilj, onda bi ga radovalo da to neko drugi umjesto njega čini. Ako primijeti nekoga ko se također druži sa rukovodiocima, potrudiće se da jednoga od njih okrene protiv svoga suparnika. Nekada se neće libiti da posegne za zajedničkom imovinom. Kada mu naumpadne da je u pitanju haram, šejtan će mu došapnuti: «Ovo je imovina bez vlasnika i namijenjena je za dobrobit muslimana, a ti si njihov imam, ti si im učitelj i ti si stub vjere.» Ovako rezonovanje ima tri ibliske karakteristike: prvo, neistina da se radi o imetku bez vlasnika, drugo, da je namijenjena preko njega za dobrobit muslimana, i treće da je on imam. Zar može biti imam neko ko se ne kloni dunjaluka kao što su ga se klonili vjerovjesnici, ashabi i izabrana ulema ovog ummeta? I Za takvoga čovjeka Isa (a.s.) kaže: «Loš alim je kao stijena koja je pala nasred livade: ne upija vlagu a niti dozvoljava vodi da dopre do rastinja.» Kategorije uobražene uleme su brojne, a od ove vrste je veća šteta nego korist.

4. Ovu grupu čine oni koji su upućeni u vjerske znanosti, koji su o istili svoje tijelo drže i ga pokornim, koji se klone grijeha, brinu za odgoj duše i koji su odstranili iz srca licemjerne, zavist, oholost, zlobu i traženje položaja, ali su se isključivo posvetili otklanjanju i iskorjenjivanju tih osobina iz srca, stavljajući pozornost na vanjske manifestacije. Međutim, i oni su zaslijepljeni budući da u kutovima srca ostaju skrivene mogućnosti za šejtanske intrige i prostor u kojem nefs ostvaruje svoje prohtjeve, prostor koji je po sebi neznatan i na prvi pogled zanemariv. Nisu zainteresirani za pažljivo ispitivanje toga prostora. Oni su poput čovjeka koji namjerava oplijeviti vrh i obrađujući ga odstrani sav vidljiv korov, ali zanemari ono rastinje koje još nije niklo. Ubjeđen da se korov pojavio i nikao, neko vrijeme ga zapostavi što omogućuje korovu da iznikne i upropasti usjev. Ova kategorija uleme uspjet će prevladati nedostatke ako se pažljivo preispita. Ova grupa se nekada povlači od svijeta smatrajući

sebe većim od ostalih ljudi. Nekada će ljudi gledati sa prezirom dok će neki od njih posvetiti pažnju svakome vanjskom izgledu kako bi se drugi odnosili prema njemu blagonaklono.

5. Sljedeću grupu čine svi oni koji su zapostavili značajne znanosti, a ograničili se na rješavanju sudske problematike i rasprava istražujući svakodnevne međuljudske razmirice u namjeri da doprinesu poboljšanju međuljudskih odnosa. Poznati su pod nazivom pravnici, a njihova je znanost fikh, odnosno mezhebsko učenje. Desi se da zaokupljeni tom problematikom izgube potrebu za upoznavanjem kako vanjskih tako i unutarnjih aspekata poslova koje obavljaju te ne čuvaju jezik od ogovaranja, stomak od harama, ne sputavaju noge od trčanja velikodostojnicima ne vodeći računa i o ostalim organima. Svoja srca nisu sačuvali od oholosti, samoljublja, zavisti i ostalih pogubnih osobina. Dva su razloga njihove zaslijepljenosti: prvi je sa aspekta njihove prakse. U djelu "lhja' ulum" objasnili smo način otklanjanja tog nedostatka. Oni sliče bolesniku koji je od upućenih upoznao karakter bolesti, ali je ne prepoznaje kod sebe ili je ne pokušava otkloniti. Osuđeni su na propast budući da su zapostavili očišćenje vlastite duše i njeno ozdravljenje. Godine ih prolaze u razrješavanju pitanja vezanih za hajz, razvod braka, zihar i tome slično. Uobrazilo ih je to što ih drugi uvažavaju, što im se obraćaju te želje da postanu kadije iii muftije. Svaki od ovih nastoji omalovažiti druge alime iste struke, a kada se nađu skupa, taj cinizam prividno nestaje. Drugi razlog njihove zaslijepljenosti vezan je za znanje, a nastaje kao rezultat njihove uobrazilje da je ono što znaju vrhunac znanja, da su njime ovladali i da su spašeni. Znaj da je spasonosno sredstvo ljubav prema Allahu, dž. š., a ona je nezamisliva bez spoznaje Njegove naravi. Spoznaja se dijeli na troje: spoznaju Allahovog Zata, spoznaju Njegovih atributa i spoznaju Njegovoga djelovanja. Spomenuti pravnici sliče osobi koja se ograničila na prodaju hrane na putu kojim prolaze hadžije. Nisu svjesni da je fikh, u stvari, znanje o Allahu, Njegovim zastrašujućim i upozoravajućim svojstvima koja u srcu bude osjećaj strahopoštovanja i potiču čovjeka na iskreni takvaluk. Uzvišeni Allah kaže: *«Neka se po nekoliko vjernika iz svake zajednice njihove*

potrudi da se upute u vjerske nauke (li jetefakkahu fi-d-dini) i neka opominju narod svoj kada im se vrate, da bi se Allaha pobojali.» (Et-Tevbe, 122).

Među ovim ima pojedinaca koji su se ograničili na izučavanje mezhebskih razilaženja, i jedino ih zanima kako da ovladaju putevima rasprave, primoravanja da njihova bude posljednja, spremni radi prestiža i uspjeha u diskusiji pobijati stvari za koje znaju da su istinite. Noći i dane provode tragaju i za mezhebskim nesuglasicama samo da dokažu nesuvislost ljudi sa kojima se spori. Nije im cilj znanje nego postizanje renomea kod ljudi. Bolje bi im bilo da se pozabave očišćenjem svoga srca od takvog znanja koje koristi jedino na ovome svijetu i koje samo pospješuje oholost. Takvi će na Ahiretu biti bačeni u razbuktalu vatru. Što se tiče argumenata na koja se naslanjaju mezhebi, znaj da su uzeti iz Kur'ana i Hadisa. Kako li je ružna uobrazilja ovih ljudi!

6. Ovu grupu čine učenjaci koji su se posvetili izučavanju iimul-kelama, apologetike sistematskog osporavanja protivnika. Slijede i njihove optužbe, u situaciji su da zalaze u brojna i raznovrsna područja znanosti kako bi u pobijanju ideološkog protivnika što bolje upoznali njegovu teoriju. Oni se dijele na dvije grupe: jedna je u zabludi i druge odvodi u zabludu, a druga je na pravom putu. Što se tiče uobrazilje zabludjelih, ona se javlja kao posljedica njihove nesavjesnosti da su u zabludi i umišljenosti da su jedino oni spašeni. Njih je mnogo grupa i uzajamno se optužuju za nevjerstvo. Zalutali su stoga što nisu kritički sagledali svoje argumente i proučili metode njihovog provjeravanja, te dolaze u situaciju da svoje učenje zasnivaju na pretpostavkama, odnosno, da stvarne činjenice smatraju nepouzdanim. Što se tiče uobraženosti onih koji su u pravu, ona se sastoji u tome što ovi smatraju da je teologija najvažnija znanost i najispravniji način da se ostvari Allahov din. Oni smatraju da neće niko upotpuniti svoje vjerovanje dok ne prouči ono što oni znaju i tvrde kako onaj čije priznavanje Allaha, dž. š., nije rezultat istraživanja i provjerenog ubjeđenja nije pravi mu'min a niti je blizak Allahu. Oni se ne obaziru na prvo stoljeće islama kada je Resulullah s.a.v.s. posvjedočio svojim

ashabima da su oni njegovi najodabraniji sljedbenici ne tražeći od njih da dokazuju svoje uvjerenje. Ebu Umame el-Bahili (r.a.) prenosi od Vjerovjesnika s.a.v.s. da je rekao: *«Ljudi neće zalutali sve dok se ne počnu upuštati u rasprave.»*

7. U ovu grupu se ubrajaju vaizi koji govore o velikom stepenu onih koji drže dersove o društvenom odgoju i osobinama srca kao što su: strah, nada, strpljivost, zahvalnost, pouzdanje u Allaha, isposništvo, ubjeđenje, očišćenje, iskrenost i sl. Oni su u zabludi jer smatraju da se oni ako govore o ovim osobinama i pozivaju ljude tome, odlikuju njima, odnosno da su ih kadri postići na jednostavan način koji nije dostupan običnom svijetu. Uobraženost ove grupe je najgora jer ovi o sebi imaju visoko mišljenje, umišljeni da se ne mogu udubiti u oblast ljubavi prema Bogu, a da nisu spašeni kod Allaha. Osim toga, uobrazili su sebi da će im biti oprošteno samo stoga što su naučili nekoliko izreka pobožnih ljudi; mada sebi mnogo toga dopuštaju. Ovi su od svih naprijed nabrojanih najuobraženiji jer umišljaju sebi da vole u ime Allaha i Resullullaha s.a.v.s. i, budući da im je poznat put očišćenja, da su postigli iskrenu predanost. Ukazivanjem na skrivene mahane nefsa, umišljaju sebi kako su ih se riješili, odnoseći se tako i prema svim drugim osobinama. Oni su ponajviše zagrijani za ovaj svijet a pokazuju se kao isposnici, zbog svoje pohlepe i ljubavi za njim. Podstiču druge na iskrenu odanost Allahu, a sami nisu takvi. Javno pozivaju Allahu, a sami od Njega bježe. Zastrašuju svijet Njegovom kaznom, a sami osjećaju sigurnost. Upozoravaju na potrebu spominjanja Allaha, a sami su Ga zaboravili. Govore o potrebi približavanja Allahu, a sami se udaljuju od Njega. Dižu glas protiv poroka, a sami gaje neodoljivu želju da se nađu u masi. Da im se zabrane sijela na kojima pozivaju ljude Allahu, zemlja bi im bila tijesna koliko god je široka. Uobrazili su sebi da im je isključivo cilj da pozitivno utiču na ljude. Ako se, međutim, pojavi neki učenjak kome se ljudi počnu okretati i prihvatati njegove pozive vjerskom ozdravljenju, oni umiru od ljubomore i zavisti. Ako im neko pohvali učenu osobu koja ne misli kao oni, taj koji je izrekao hvalu postaje

im najomraženija osoba. Ova skupina je najuobraženija i najteže ju je urazumiti da se okrene pravome putu.

8. Postoji i grupa onih koji su zapostavili bitne segmente vaza, kakvi su vaizi ovoga vremena, osim onih koje je Allah sačuvao. Zaokupljeni su vjerskim pitanjima koja objašnjavaju nerazumljivim izrazima te, skloni kojekakvim teorijama, izlaze iz okvira Šeri'ata i istine teže i ka uopštavanjima. Neki od njih su skloni duhovitim primjedbama, citiranju poezije i lažima iskićenom govoru. U interesu im je da stihovima i složenim konstrukcijama osvoje što više slušalaca odvajajući ih od drugih. Osnovni im je cilj, makar on bio i pogrešan, da svojim izlaganjem zapanje slušaoce i izazovu njihovo divljenje. Ovo su šejtani u ljudskom liku, zalutali i druge odvode u zabludu. Istaknutiji među njima; budući da nisu sebe popravili, kritikuju druge i ispravljaju im riječi i predavanja. Šta im je?! Oni, u stvari, odvraćaju od Allahovog puta okrećući druge ličnim ciljevima. Razvijaju kod ljudi iluzije prema Allahu, dž.š., koristeći se raznim legendama koje ponajprije vode u grijeh i razvijaju ljubav prema ovom svijetu. Još ako takav vaiz bude svečano odjeven, umišljen i dvoličan te govori ljudima da ovi izgube nadu u Allahovu milost, oni će se sigurno razočarati u nju.

9. Ima i onih koji su pokupili izreke i kazivanja pobožnih ljudi o pokuđenosti ovoga svijeta i doslovno ih ponavljaju a da pri tom ne nastoje dokučiti njihova značenja. Oni ih prenose, neki sa minbera, neki po čaršijskim sijelima, i umišljaju sebi da su spašeni i da im je oprošteno stoga što su upamtili odabrane poruke praktično ih ne primjenjujući. Uobraženost ovih priučenih ljudi je veća nego svih naprijed spomenutih!

10. Postoji i grupa onih koji su iscrpili svoje snage studiraju i Hadis, slušali su hadise, sabirali njihove predaje i tragali za nepoznatim lancima prenosilaca. Tako, neki od njih obilaze gradove i prenose hadise od učitelja, samo da kažu kako su oni čuli dotični hadis od toga i toga, ili da naglase kako su se susreli s njim te da se pohvale kako posjeduju i takve lance prenosilaca kakve drugi

nemaju. Njihova zaslijepljenost je višestruka. Oni su slični nosačima vrijednosnica jer ne usmjeravaju svaju pažnju na to da razumiju hadis, odnosno, da razmišljaju o njegovim porukama. Ograničeni isključivo na prenošenje hadisa, ubijeđeni su da će im to biti dovoljno da se spase. Nikako! Kod teksta hadisa je bitno da se on razumije i da se razmišlja o njegovim značenjima. Kod njegovog prenošenja, hadis se najprije čuje, zatim se nauči napamet, zatim se shvati njegova poruka, zatim se po njemu postupi pa se tek onda prenosi drugima. Ova grupa se, međutim, zadovoljava slušanjem hadisa ne obraćajući pažnju na njegov sadržaj makar što takav pristup hadisu nema neke koristi. U ovom vaktu hadise citiraju i djeca koja su razuzdana i nemarna. Učitelji hadisa vjerovatno ne obraćaju pažnju kako ih oni bilježe, što je nedopustivo. Nekada se desi da učitelj drijema dok djeca pogrešno citiraju hadise, i kasnije se pozivaju na učitelja a da to ovaj i ne zna. Sve je to krajnja nesmotrenost. Osnovno je kod slušanja hadisa da je on prenesen izravno od Resulullaha s.a.v.s., da ga ravija upamti onako kako ga je čuo i da ga prenosi onako kako ga je upamtio, pa će ga, dakle, prenositi onako kako ga je naučio, a pamtiti onako kako ga je čuo. Ako nije u prilici da čuje hadis neposredno od Resulullaha s.a.v.s., onda će ga prenositi od ashaba i tabi'ina postupaju i prema njihovim predajama onako kao što bi postupio da sluša Resulullaha s.a.v.s., tj. da ga upamti u istoj formi i da ga prenosi onako kako ga je upamtio ne sumnjajući niti u jedan harf hadisa. Ako bi posumnjao, makar u jedno slovo: nije mu dozvoljeno dalje ga prenositi a niti se na njega pozivati jer, ako ga pogrešno citira, zapada u grijeh. Hadis se pamti na dva načina: srcem uz svakodnevno ponavljanje i preslušavanje, ili da zapiše ono što je čuo, da kasnije zapisano provjeri, te da ga čuva kako ne bi dospio u ruke onoga koji bi ga promijenio. Ta knjiga u koju bilježi hadise treba da je sklonjena na sigurno mjesto koje neće svakome biti pristupačno. Nije mu dopušteno da u nju bilježi ono što prenosi dijete, nemarna osoba ili osoba sklona zaboravu. Ako bi se to dopustilo, onda bi bilo dozvoljeno zapisivati i ono što dijete čuje dok je u kolijevci. Slušanje hadisa ima također svoje brojne uvjete. Cilj hadisa je da se po njemu postupi i da se spozna, budući da ima višestruka značenja, kao što je slučaj i sa Kur´anom. Prenosi se od

Ebu Sufjana b. Ebu-l-Hajra, da je prisustvovao predavanju Zahira b. Ahmeda i da je prvo što im je kazao bio hadis Resulullaha s.a.v.s.: *«Od lijepoga islama jednog čovjeka je i to da ostavi ono što ga se ne tiče.»* Ebu Sufjan ustade i reče: «Meni je za sada ovo dovoljno; tek kada ga sprovedem u praksu doći ću da čujem drugi hadis.» Ovako treba ljudi da se postave kada je u pitanju slušanje hadisa.

11 . Postoji i grupa u enih ljudi koji su se posvetili izučavanju gramatike, jezika, poezije i jezičkih finesa. Zaslijepljeni time tvrde da su im grijesi oprošteni jer sebe smatraju učenjacima Ummeta budući da temelji Islama, Kitab i Sunnet, imaju svoju potku u gramatici i jeziku. Život ih prolazi u potrazi za gramatičkim finesama, što je velika zabluda. Da malo razmisle, vidjeli bi da je arapski jezik kao i turski jezik i gubiti godine studirajući arapski jezik isto je kao i gubiti ih studirajući turski, urdu ili koji drugi jezik. Razlika je samo u tome koliko su vezani za hadiske predaje. Dovoljno je, kada je riječ o jeziku, poznavati neobične izraze u Kur'anu i Hadisu, ali, upuštati se u sve jezičke finese suvišno je i nepotrebno, i ako bi bilo takvih, oni sigurno gaje određene iluzije.

II kategorija
UOBRAŽENI POBOŽNJACI I DOBROČINITELJI

Ovih, također, ima više grupa. Jedni pokazuju svoju uobraženost u namazu drugi pri učenju Kur'ana, treći gaje iluzije prema hadždžu, četvrti prema džihadu, peti prema zuhdu i sl.

1 . Među njima ima onih koji zapostavljaju farzove, a predali su se izvršavanju nafila. Nekada se toliko predaju dobrovoljnim ibadetima da time idu u krajnosti. Tako kod jednoga od njih dominira brižnost pri uzimanju abdesta, gdje osobito pretjeruje, pa, ne slažući se sa šeri'atskim zahtjevima u pogledu odredivanja čistoće vode, ono što je daleko od prljavštine smatra vrlo bliskim nečistoći, a kada se radi o jedenju onoga što je zabranjeno onda presuđuje za ono što je blizu haramu da je daleko, a desi se i da živi od harama. Kada bi ovu brigu vezanu za vodu prenio na brižnost oko halal ishrane, to bi mu bilo veći dokaz da slijedi ashaba (r.a.). H. Omer je uzimao abdest iz zdjele nekog kršćanina mada je postojala pretpostavka da nije sasvim čista, međutim napuštao je brojne izvore halal hrane bojeći se da ne zapadne u haram.

2. Druge, pak obuzme sumnja u pogledu nijjeta za namaz, te im šejtan ne dozvoljava da donesu vrstu i ispravnu odluku za obavljanje namaza, te ih on prođe u džema'atu, a nekada se desi da im i izađe izvakta. Ako i donesu za namaz potreban nijjet, onda im se u srcu javi sumnja u pogledu njegove ispravnosti. Toliko biva zaokupljen nijjetom svoga namaza da nesvjesno mijenja karakter prvog tekbira zbog prevelike opreznosti, te propusti pažljivo slušanje Fatihe. Ako tako učini na početku namaza, zanemarit će ga cijeloga

bez uspostavljanja srčane prisebnosti. To će ga obmanuti jer ne zna da je srčana prisebnost obavezna u namazu. Iblis ga je zaveo i učinio mu dopadljivim njegov postupak riječima: «Svojom zabrinutošću ti se razlikuješ od običnog svijeta i ti si na većem položaju kod svoga Gospodara.»

3. Neki su zavedeni svojom brigom da pri učenju Fatihe i drugih učenja naročito vode računa o pravilnom izgovaranju harfova (meharidži-huruf). Svu svoju pažnju su usredsredili na to da pravilno izgovore tešdid ili da naglase razliku između harfova "d" i "z" i izvan toga ih ništa ne interesuje. Ne razmišljaju o tajnama Fatihe Kur'ana, a niti o njenim značenjima. Ne znaju da su ljudi obavezni pri učenju Kur'ana voditi računa o izgovoru harfova onoliko koliko ih u normalnom izgovoru (arapskog) jezika praktikuju. Ovo je velika zabluda. Oni su poput glasnika kome je naređeno da nekome odnese vladarevu pošiljku i da mu je izdiktira. On se, međutim, usredsredio na način izgovaranja harfova, te iz više pokušaja nastoji izdiktirati tekst zanemarivši pri tome stvarni cilj poruke kao i dostojanstvenost položaja na kome se nalazi. Nema sumnje da će ovoga zgrabiti straža i strpati ga u ludnicu, te da će mu biti presuđeno da je izgubio pamet.

4. Postoje i oni koji sa uobraženi učenjem Kur'ana jer ga beskorisno ponavljaju da nekada i cijelu hatmu prouče za dan i noć. Jezici njihovi prelaze preko ajeta, a srca im se kolebaju u dolinama želja. Umjesto da razmišljaju o značenjima Kur'ana i da osjete prijekor učeći prekoravajuće ajete, da prime savjet iz njihovih poruka, da zastanu kod kod Allahovih naredbi i zabrana, da uzmu poruku na onim mjestima na kojima ih se upućuje na nju, da osjećaju ugođaj prateći njihova značenja, a ne prateći njihovu skladnost, oni razmišljaju o dunjaluku. Kada bi neko za dan i noć hiljadu puta proučio Kur'an, a nakon toga zapostavio sprovođenje Allahovih, dž.š, naredbi i zabrana taj zaslužuje kaznu. Nekada učač ima lijep glas i u melodičnom izvođenju nalazi užitak i u tom oduševljenju postaje uobražen, uvjeren da je slast koja se osjeća pri neposrednom razgovoru sa Allahom dž.š. kada je u prilici da sluša Njegove Riječi. Taj je daleko sa pravoga puta skrenuo, jer slast nalazi u svome glasu.

Da osjeti slast Allahovoga govora, ne bi se obazirao na svoj glas i njegovu melodičnost, a niti bi svoju pažnju usmjeravao u tom pravcu. Užitak u Allahovom, dž.š. govoru se osjeća kroz značenje ajeta. Ova grupa je u velikoj zabludi.

5. Neki su postali uobraženi zbog svoga posta. Desi se da čitav život ili izabrane dane poste, a da pri tome ne čuvaju svoje jezike od ogovaranja niti svoja razmišljanja od častoljublja, niti svoje stomake od harama dok iftare, a niti se čuvaju ispravnog govora bilo koje vrste. Ovi su napustili vadžibe a prihvatili se pohvalnih /mendub/ stvari, i misle da su spašeni. Nikako! Ovakvi postači su skupine jako uobraženih.

6. Postoji grupa onih koji su se uobrazili stoga što su hadždž obavili, a u isto vrijeme nisu se prošli griješenja, ne ispunjavaju obećanja; ne traže roditeljsko zadovoljstvo, niti vode računa o tome da stiču halal zalogaj. Nekada zapostavljaju propisane namaze kad su na putu, a nekada opet, ne vode računa o čistoći odijela i tijela. Nekada su skloni da se prepuste nepravednom cjenkanju i da druge zakidaju, a dok putuje na hadždž ne ustežu se grijeha i svađe s ljudima. Neki od njih stiču haram imetak i dijele ga svojim prijateljima na putu s ciljem da mu ovi odaju priznanje i da stekne određenu popularnost. Takav je učinio grijeh prema Allahu dž.š. prije svega zato što je s haramom sticao imetak, zatim što ga je licemjerno dijelio da bi stigao do Kabe, i napokon što joj je prišao griješnog srca, poročnog ponašanja i ružnih osobina. I pored svega toga ima iluziju da dobro stoji kod Gospodara.

7. Ovu grupu čine oni koji su prihvatili put skrušenosti i naređivanja dobra, odnosno zabranjivanje zla. Neki od njih čine nepravdu prema ljudima, a naređuju im činjenje dobra zaboravljajući na sebe. Kada im naređuju dobro čine to vrlo grubo tražeći da oni glavnu riječ vode i da ih se uvažava. Kada takav učini grijeh i neko na to upozori on se rasrdi i prokomentariše: "Ja sam taj kome se polažu računi, pa kako mi možeš zamijerati". Takvi okupljaju ljude u džamijama, a na one koji izostaju sa tih sijela otvoreno izražavaju

negodovanje. Cilj mu je da postigne to da ga drugi smatraju velikim, da stekne popularnost i vodstvo što će se i pokazati javi li se neki drugi u džamiji da govori tako što će se drsko ponijeti prema njemu. Neki od njih muezine i smatraju da to čine u ime Allaha, a da neko drugi dođe i počne mueziniti bez njihovog znanja ustali bi i usprotivili se riječima: "Ja nisam uzeo sebi naknadu koja mi pripada za uloženi trud". Neki od njih su i imami u džamijama i smatraju da su sposobni za vršenje te funkcije, a cilj im je da se kaže kako su oni imami te i te džamije što će se i pokazati prođe li neko drugi ko je i pobožniji i učeniji od njega pred džema'at, kada će ovi osjetiti tegobu u srcu.

8. Ovu grupu čine oni koji stanuju u blizini Mekke i Medine i time se ponose, a ne kontrolišu svoja srca i ne čiste svoju vanjštinu i nutrinu. Nekada su im srca vezana za mjesta i za njihovo stanovanje u njima. Tako ih vidiš da razgovaraju i između sebe svaki naglašava koliko je godina proveo u Mekki, međuutim oni su uobraženi jer im je draže da žive u svojim mjestima, a da su samo srcem vezani za Mekku. Ako stanuju u susjedstvu neka čuvaju pravo susjedstva. Tako, ako su u blizini Mekke neka paze na Allahov, dž. š. hakk, a ako stanuju blizu Medine neka čuvaju hakk Resulullaha, s.a.v.s. ako je kadar to učiniti. Ovi su s formalne strane zaslijepljeni jer smatraju da će ih i susjedstvo sa gradovima spasiti, a to je daleko od istine. Nekada takav sebi ne dopušta da udijeli siromahu koji zalogaj hrane. Kako li je teško ispunjavati prava susjedstva prema stvorenjima, a tek kako je sa susjedstvom Stvoritelja. Kako li je divno biti u Njegovoj blizini sačuvanog tijela i duše od grijeha.

9. Ovu grupu čine oni koji se isposnički odnose prema imetku, koji uzimaju malo hrane, skromno se odijevaju i obilaze džamije, smatraju da su postigli stepen isposnika (zahida), ali priželjkuju da upravljaju drugima i da im se ukazuje poštovanje. Upravljanje se postiže na jedan od ovih načina: putem znanja, putem vaza, ili da ono dođe kao posljedica isposničkog načina života. Ovi su se klonili prvih lakših mogućnosti, a prihvatili se onoga što će ih najviše upropastiti jer ugled upropaštava više od bogatstva. Da se

klonu ljubavi prema ugledu, a prihvate se dunjaluka imali bi više izgleda da budu spašeni. Ovi su jako uobraženi. Misle da su isposnici na ovome svijetu, ali ne poznaju pravo značenje dunjaluka, jer će vrlo često bogataši prestići siromahe u pobožnosti. Među njima ima i onih koji su zaneseni svojim znanjem, zatim onih koji praktikuju povlačenje i osamu, ali ne ispunjavaju uslove za to. Ima i onih koji odbijaju da prime materijalnu pomoć iz bojazni da im to ne pokvari njihov asketizam, ali u duši čeznu za imetkom i za onim društvom čijeg se kuđenja pribojavaju. Ima među njima i onih koji su sebi stavili u zadatak teške obaveze tako da neki dnevno klanjanju i po hiljadu rekata, ili prouče cijeli Kur'an, međutim pri tim radnjama srce im je potpuno odsutno. Zabavljeni željom da budu zapaženi kao takvi ogrezli su u oholosti,samoljublju i drugim upropaštavajućim porocima. Nekada misle da će sa formalno obavljenim ibadetima postići da im pretegne tas mizana sa dobrim djelima. Naprotiv! Jedan neznatan dio bogobojaznosti, jedna pozitivna razborito stečena osobina bolji su od koliko planina formalna obavljenog ibadeta. Takav će se posebno uobraziti ako mu neko kaže da je jedan od velikana na zemlji ili da je jedan od Allahovih odabranih prijatelja (evlija) i Njegovih miljenika. To će ga obradovati i sam će kod sebe vidjeti samo čistoću duše. Da ga samo u jednom danu neko uvrijedi jedanput, dva ili tri puta, otišao bi čak u nevjerstvo iskazujući spremnost da se suprotstavi toj osobi. Nekada će sebi dopuštati da svojim graditeljima kaže:"Allah ti nikada neće oprostiti."

10. Ovu grupu čine oni koji su se posvetili izvršavanju nafila, ali ne vode računa o njihovom mjestu u odnosu na farzove. Tako ćeš susresti osobu koja se raduje nafili prije podnevskog namaza ili noćnoj nafili ili njima sličnim nafilama, a da u isto vrijeme ne osjeća slast u obavljanju farzova. On ne nalazi dobro kod Allaha, dž.š. zbog prevelike privrženosti samo dobrovoljnom namazu kada prispije njihovo vrijeme. Ovi zaboravljaju riječi Resulullaha, s.a.v.s. koje govore o tome da najbolje čime se robovi mogu približiti Gospodaru jeste obavljanje navedenih ibadeta (farzova). Napuštanje prioriteta u pogledu izvršavanja dobrih djela je po sebi ružno djelo. Nekada se kod čovjeka istovremeno jave dva farza: jedan koji bi ga mašio i

drugi koji ne bi, ili dvije nafile od kojih je jedna na izmaku vremena, a za drugu ima i kasnije mogućnost da je obavi, pa ne bude li vodio računa o prioritetu uobražen je. Ovakvih primjera ima bezbroj, a propusti su očiti. Čovjek treba da zna davati prednost jednim ibadetima nad drugima, tj. da daje prioritet svim farzovima nad nafilama. Osim toga treba da zna prednost fardi-ajna nad fardi-kifajetom, tj. onih farzova koji se moraju obaviti i onih čija obaveznost prestaje kada ih drugi obave. Zatim u pogledu fardi-ajna treba da zna davati prednost važnijima nad onim nižeg ranga. Isto tako treba davati prioritet onim farzovima koji bi prije prošli kao npr. ispunjavati hakkove majke prije očevih hakkova ili poznavati prednost izdržavanja roditelja nadobavljanjem hadždža, ili prednost džume namaza, kad joj dođe vrijeme nad bajramima ili prednost čuvanja vjere nad drugim farzovima i sl. Kako je veličanstveno kada to čovjek sprovodi i o tome striktno vodi računa. Obmane u pogledu davanja prioriteta su suptilne naravi i nisu svakom dostupne, pa samo oni koji su osvjedočenog znanja mogu ih pravilno postaviti..

III kategorija
UOBRAŽENI BOGATAŠI

Njih ima nekoliko grupa:

1 . Jednu od tih čine oni bogataši koji izražavaju spremnost da ulažu imetak u izgradnju džamija, medresa, tekije, mostova, česmi, i drugih građevina, i uklesuju na njima svoja imena kako bi spomen na njih ostao trajan ili kako bi nakon njihove smrti iza njih ostao neki trag. Oni misle da su time zaslužili oprost, ali su u zabludi iz dva razloga: prvo, stoga što imetak stiču nepravedno, sumnjivo, podmitljivo i na drugi nedozvoljen način. Ovi već u sticanju imetka izazivaju srdžbu Allaha, dž.š. i budući da čine grijeh nužno je da se u toj prilici pokaju, da vrate imetak onima kojima stvarno pripada, ukoliko su živi, odnosno njihovim nasljednicima ukoliko su ovi pomrli. Ukoliko im nije ostao niko od nasljednika takav je dužan da taj imetak podijeli u najvažnija dobrotvorstva. Najčešće će to biti da ih razdijeli siromasima. Kakva je korist od gradnje kuća koje mu nisu potrebne i koje će ostaviti iza sebe?! Među ovom skupinom rašireno je licemjerstvo, želja za dokazivanjem i užitak u tome da ih se spominje kao dobrotvora. Drugi razlog njihove zablude jeste u tome što kod sebe izgrađuju iluziju da im je cilj činiti dobro kada dijele imetak u dobrotvorne svrhe. Da takve neko zaduži da udijele siromahu makar jedan dinar ne bi to sebi dopustili jer je ljubav za hvalom i častoljubljem pohranjena u njihovoj duši.

2. Nekada se desi da jedni s halalom stiču zaradu, da se klone harama i da troše imetak na izgradnju džamija, a opet su u zabludi iz

dva razloga: prvi je licemjerstvo i težnja za popularnošću i slavom. Desi se, naime, da u njihovom susjedstvu ili mjestu ima dosta siromaha, pa je najpreče imetak dijeliti njima. Džamije su brojne i svrha im je da okupljaju ljude dok ih gradnja nove džamije razjedinjuje i rasparčava.

Nema svrhe graditi džamije na svakom sastajalištu i u svakoj mahali, a da u tom mjestu žive bijednici i siromasi kojima je potrebna pomoć. Ovime je lakše da daju imetak za izgradnju džamija kako bi to bilo primijećeno od strane drugih. lako, kada jedan od njih čuje kako ga ljudi hvale ubijeđen je da to čini u ime Allaha, a u stvari, to je učinio radi drugoga, a ne radi Njega, što je i te kako prepoznatljivo u njegovoj nakani. Njegova namjera izaziva Allahovu dž.š. srdžbu, a on tvrdi kako mu je cilj da postigne Njegovo zadovoljstvo. Drugi razlog njihove zaslijepljenosti je u tome što troše imetak na ukrašavanje i dekorativno uljepšavanje koje ne smije da zaokuplja srca klanjača, jer promatraju i ih one mu odvode misao od sabrane skrušenosti i duhovne prisebnosti, što je krajnji cilj namaza. Kakvu god misao te šare pobudile u njemu bilo u vlastitom ili tuđem namazu, to će se staviti na teret onoga ko je pravio takve ukrase, budući da nije dozvoljeno svakako ukrašavati džamije. Hazreti Husejn r.a., kaže: "Kada je Resulullah, s.a.v.s. htio da napravi džamiju u Medini došao mu je Džibril i rekao: "Izgradi je sa stropom visokim sedam aršina i nemoj je ukrašavati, niti što uklesavati". Ova skupina u grijehu vidi dobročinstvo i nesvjesno se nadaju u uspjeh svojih postupaka.

3. Ovu grupu čine oni koji dijele imetak siromašnima i bijednicima žele i time da stanu na posebna mjesta u džamiji. Siromasi imaju običaj izraziti zahvalnost i razglasiti dobročinstvo koje im je učinjeno. Ovima nije drago da udjeljuju tajno jer u skrivenim siromasima vide svoje obmanjivače koji, hvaleći ih, pokrivaju njihova dobročinstva. Često se desi da ovi zaborave na svoje gladne susjede. Zbog toga je Ibn Abbas, r.a. rekao: "U ahiri-zemanu biće dosta hadždžija koji neće imati unutarnju potrebu da obave hadždž, iako će to biti u mogućnosti. Vraćat će se s puta griješni i nepristupačni. Neke od njih će njihova deva nositi od

Kafara do Remela, dok će im njihovi stari susjedi u nevolju pasti, a oni im neće pažnju ukazati niti ih obilaziti".

4. Ima i bogataša koji čuvaju kapital i škrtare s njime, a zaokupljeni su formalnim ibadetima u kojima nije predviđeno dijeljenje, kao što su: post danju, bdijenje noću, učenje Kur'ana i sl. Oni su u zabludi jer je škrtost razorna snaga koja je zavladala njihovom dušom i takvima treba pomoći da je se oslobode dijeleći im imetak. Oni su zaokupljeni traženjem vrijednota, ali su, u stvari, odvraćeni od njih. Oni su poput čovjeka u čije se odijelo zavukla zmija koja skoro da ga dokrajči, a on zabavljen u potrazi za ukusnim pićem, koje će mu srediti probavu. Kako može onaj koga je ujela otrovnica da ima potrebu za takvim čime?! Bišru El-Hafiji r.a. je rečeno za nekog bogataša da mnogo posti i klanja našto je on primijetio: "Bijednik! Ostavio je svoje obaveze, a prihvatio se drugih. Njegovo je da hrani izgladnjele i da udjeljuje siromašnima, jer mu je to bolje nego da se pati glađu i da klanja, a u isto vrijeme skuplja imetak i uskraćuje ga siromasima".

5. Nekima je ovladala škrtost toliko da sebi dopuštaju jedino davanje zekata. Za zekat izdvajaju onaj dio imovine koji je pokvaren, neupotrebljiv i koji im više ne treba, a od siromašnih biraju onoga koji će ih služiti i uzvratiti im učinjeno, ili onoga koji će im valjati u budućnosti da radi kao najamnik, ili pak onome preko koga će ostvariti određene ciljeve daju i zekat onoj osobi koju odredi jedan od velikodostojnika kojeg se pribojava, a ovaj mu treba kako bi na taj način kod dotičnog stekao određenu poziciju i tim putem ostvario svoju nakanu. Sve to u osnovi predstavlja pokvaren nijjet, uzaludan postupak i onaj ko tako čini žestoko se vara. On je ubijeđen u svoju poslušnost Allahu, dž.š. a u stvari je veliki griješnik jer preko ibadeta nastoji ostvariti ciljeve kod ljudi.. Ovakvi i njima slični su zaslijepljeni svojom imovinom.

6. U ovu grupu se mogu svrstati i ljudi srednjeg imućnog stanja, te, bogataši, a i siromasi. Ovi su uobraženi zato što prisustvuju sijelima na kojima se obavlja zikr ubijeđeni da će zato biti nagrađeni

i da im je to, sasvim dovoljno da budu spašeni. Prihvatili su to kao običaj ubijeđeni da zaslužuju nagradu samo zato što slušaju predavanje koje ne sprovode u praksu niti iz njega uzimaju pouku. Oni su uobraženi jer nagrada za prisustvovanje predavanjima je u tome što ona podstiču na dobro, a ako takva sijela nemaju tu svrhu onda od njih nema nikakve koristi. Želja da im se prisustvuje je pohvalna ukoliko je stvarni izraz težnje za praktičnim potvrđivanjem. Ali, ako nema poticaj u djelu onda ni od te želje nema nikakvog dobra. Nekada se ovi uobraze s onim što su čuli na vazu. Nekada se raznježe poput žena pa se čak i rasplaču. Nekada slušaju govor koji ih zaplaši te netremice i blijedog lica na te riječi uzvikuju "Ja selam, selam; ne'uzubillah hasbijallah; la havle ve la kuwete illa billah!", ubijeđeni da su pokupili sva dobra a u stvari su uobraženi. Oni sliče bolesniku koji prisustvuje sastanku liječnika i sluša što oni govore za određene lijekove, ali on ih neće uzeti niti se interesuje za njih umišljen da svojim prisustvom nalazi sebi lijek. Ili su poput gladne osobe koja prisustvuje kad se spremaju ukusna jela. Svaki vaz koji ti ne promijeni neku osobinu da se praktično popraviš u smislu odazivanja Allahu, odricanja od dunjaluka,čvrsto ga se držeći; odnosno, ne budeš li radio tako, vaz će ti biti dodatni svjedok protiv tebe ! Ako smatraš da će ti on biti nekakva garancija varaš se!

IV kategorija
UOBRAŽENI DERVIŠI

(ili kakve ih iluzije uglavnom prate)

1. Izuzimajući one koje je Allah sačuvao, derviši ovoga vremena su uobraženi sa svojom nošnjom, svojim govorom i ponašenjem. Oni oponašaju istinske i prave sufije u njihovom oblačenju, njihovom načinu govora, njihovom načinu ophođenja, njihovim adetima, njihovim izrazima i vanjskim stanjima kada čine zikr, kada su u halki, kada uzimaju abdest, kada sjede na sedžadi pognute glave itd. Glumeći čovjeka koji razmišlja uvlače glavu u ogrtač i duboko uzdišu i oponašaju prave sufije spuštanjem glasa u govoru pri učenju Kur'ana i sl. Kada to nauče umisle sebi da će ih to spasiti, ali se nikao ne zamaraju samosavlađivanjem, vježbom, samokontrolom nad srcem, čišćenjem svoje nutrine i vanjštine od javnih i tajnih grijeha, a što je sve sastavni dio mekam u tesavvufu. Osim toga, dozvoljavaju sebi da posegnu za haramom, za onim što je sumnjivo, za državnom imovinom i natječu se ko će imati više hljeba, novaca, žita. Zavide jedan drugome i u najmanjim sitnicama, razbijajući ih u njihovim namjerama ma koliko one bile u suprotnosti sa ličnim ciljevima. Uobraženost ovih je očita. Oni sliče iznemogloj starici koja je naučila da su imena hrabrih Ijudi, junaka i velikih boraca jako pribrana na dvoru. Ona se obukla u njihov oklop i došla vladaru koji će iskušavajući njene sposobnosti ustanoviti da se radi o iznemogloj starici. Neko će joj prigovoriti zar se ne stidi na taj način izigravati sa vladarom. Staviti će joj u zadatak da hrani slonove, ali dok im bude služila jedan će je pregaziti i usmrtiti.

2. Ova grupa derviša je pretekla naprijed spomenutu u uobraženosti budući da im teško pada oponašanje pravih sufija u skromnom oblačenju, zatim u zadovoljstvu sa strpljivim podnošenjem poniženja koja im se čine u kuhinjama, na ulici i u njihovim nastambama. Ovi hoće da se pokazuju kao sufije, ali u sufijskom načinu odijevanja ne nalaze pravo rješenje. Ustežu se od svilenih tkanina, ali oblače pohabana odijela, duge ogrtače koristiće izvezene sedžade koje su često vrjednije od prave svile. U isto vrijeme ne ustručavaju se da čine javne prijestupe, a o skrivenima da i ne govorimo. Cilj im je da bezbrižno žive, da se hrane na tuđi račun, ali, i pored toga smatraju da su u pravu. Šteta koju ovi pričinjavaju muslimanima veća je od štete provalnika, jer oni svojim načinom oblačenja kradu njihova srca, te se drugi povode za njima, tako da su ovi uzrok i tuđe propasti. Ako se otkrije njihova intriga, onda ljudi pomisle da su sve sufije takve, te ih javno počnu osuđivati bez izuzetka.

3. Postoji grupa derviša koja zagovara znanje putem otkrovenja, svjedočanstvo Istine, postizanje duhovnih mekama, proživljavanje tevhida, ustrajnost u samoj biti svjedočanstva i postizanje bliskosti. Međutim, ostvarenje tevhida im je poznato samo teoretski i terminološki. Oni u svome govoru često koriste neobične i stručne izraze i umišljaju sebi da je to što oni znaju vrhunac znanosti i prijašnjih i sadašnjih generacija. Oni s nipodaštavanjem gledaju na fakihe, učače Kur'ana, muhaddise i druge alime, a da i ne govorimo o običnom svijetu. Tako će npr. jedan zemljoradnik napustiti obrađivanje zemlje, a, tkalac ostaviti svoje predivo i provest će, jedan određen period poučavanja te će na brzinu upamtiti fascinantne izraze. Kada takvog promatraš imaš dojam kao da govori po objavi (vahju) dok objašnjava tajne podcjenjujući time sve pobožnjake i učenjake. Za pobožne će kazati da su zamorene lutalice, a za alime da su usmjereni na pojavno, zaklonjeni od suštine. Tvrdit će za sebe da su došli do Istine i da su kod Boga jako pribrani robovi. Takav je, u stvari od griješnih munafika (dvoličnjaka). Među pobornicima srčanog znanja ima i glupih i neznalica (džahila). Ovi uopšte ne sude po znanju, niti izgraduju svoje ponašanje, niti se u vjeri izobražavaju,

a niti srca svoja kontrolišu, nego samo slijede svoje strasti i uče napamet kojekakve izraze. Bolje bi im bilo da se pozabave s onim što je korisno.

4. Ovi su prevazišli stanje prethodne grupe i svoja djela su prilično dotjerali. Traže halal zaradu, i zaokupljeni su duhovnim vježbama. Neki od njih tvrde da su postigli stupnjeve (mekame) zuhda, tevekkula, ridaa (zadovoljstva), ljubavi i druge postaje, te da su prozreli u suštinu ovih mekama, uvjeta njihove realizacije, njihove manifestacije i iskušenja koja sa sobom nose. Neki od njih tvrde da zapadaju u stanje ekstaze, da vole Allaha, dž.š. i uobražavaju sebe da su jako zaljubljeni u Njega. Oni gotovo sigurno imaju izgrađenu iskrivljenu predstavu o Njemu koja je u stvari novotarija i kufur. Zagovaraju ljubav Allaha dž.š. prije nego Ga spoznaju, a to je apsolutno nezamislivo. Osim toga takav se uopšte ne usteže od činjenja djela koja ga udaljavaju od Allaha, dž.š. i koja je On označio kao omražena. Strast njegove duše (nefsa) odražava se na izvršavanje Božijih naredbi tako da napušta neke od njih stideći se ljudi, a da se osami ne bi ih napustio stideći se Allaha dž.š. On nije svjestan da je sve to što čini suprotno ljubavi. Neki su skloni da prihvate oskudno življenje i tevekkul, te putuju raznim krajevima bez hrane kako bi potvrdili ispravnost svoga oslanjanja na Allaha dž.š. Oni ne znaju da je to novotarija o kojoj se ništa ne prenosi od ashaba r.a. niti od prvih generacija ovog Ummeta, oni su sigurno bolje poznavali tewekkul od ovih. Ashabi r.a. nisu razumijevali tewekkul kao duhovnu odvažnost i napuštanje hrane (zarade). Naprotiv oni su uzimali hranu i oslanjali se na Allaha dž.š. a ne na nju. Suprotno njima ova grupa ostavlja hranu a oslanja se na uzroke koji bi je navodno garantovali. Ne postoji ni jedan od spasonosnih mekama, a da u njemu nam zamke uobraženosti u koju su neki zapali. U djelu "El-Ihja" smo spomenuli simptome ovih bolesti u poglavlju o sredstvima izbavljanja.

5. Postoji grupa onih koji su sebi uskratili uzimanje živežne hrane težeći da isključivo jedu halal. Zaokupljeni ovim jednim svojstvom zapostavljaju brigu o drugim osobinama koje se vezuju za srca i tijelo. Neki od njih teže da osiguraju halal u ishrani, odijevanju

i sticanju imetka i tome posebno poklanjaju svu pažnju, a ne znaju da je Allah zadovoljan samo sa onim robovima koji su u potpunoj pokornosti. Ko prihvati dio vjere, a sve ostalo zapostavlja taj je uistinu uobražen.

6. Ova grupa derviša zagovara lijepo vladanje, poniznost i velikodušnost s ciljem da budu drugim sufijama na usluzi. Okupljaju oko sebe druge ljude i brinu se oko njihovog izdržavanja, uzimaju i to kao mrežu za postizanje prolaznih dobara ovog svijeta i za povećanje imetka. Dakle, cilj im je bogaćenje i želja za dominacijom a javno pokazuju uslužnost i poniznost tražeći da se shvati kako im je cilj druženje, a ne želja da druge povedu za sobom. Javno se izjašnjavaju da im je namjera da druge pomažu, a u stvari sabiru hranu i sumnjiv imetak za ishranu u cilju povećanja broja pristaša kao bi na taj način proširili glas o sebi. Neki uzimaju sredstva od vladara i time hrane svoje pristalice. Drugi opet primaju imetak od vladara i onaj koji je sa haramom stečen da time sufijama obezbijede put na hadždž. Ubijeđeni su da im je cilj dobročinstvo i ishrana drugih dok je glavni podsticaj svih njihovih preduzimanja dvoličnjaštvo i želja za ličnom afirmacijom. Zbog njihovog prihvatanja da uzimaju haram i da taj imetak dijele pokvarili su i sva svoja ostala djela pokornosti. Onaj koji udjeljuje haram imetak za put na hadždž sličan je osobi koja gradi džamiju praveći njen materijal od izmeta i drugih nečistoća, ubijeđen u opravdanost takve gradnje.

7. Ovu grupu čine oni koji su se predali samosavlađivanju, moralnom usavršavanju i očišćenju duše od njenih mahana. Oni su se u to toliko udubili da pomno istražuju nedostatke nefsa upoznaju i njegove zamke samo teoretski i jezički. U svim svojim stanjima su preokupirani samozaštitom od nefsanskih mahana, usput iznalaze i precizne odrednice njegovim bolestima, govoreći: ovo je u duši mahana, a nesvjesnost da se radi o mahani, također je mahana. Traže čistoću duše i to sistematski obrazlažu gubeći dragocjeno vrijeme. Zaokupljeni su svojim nefsom, a svoju pažnju ne vezuju za Stvoritelja. Oni sliče čovjeku koji istražuje kada će nastupiti vrijeme

hadždža i istražuje njegove zapreke, a nije obezbijedio sredstva za put što mu neće obezbijediti obavljanje hadždža te je uobražen.

8. Ova grupa je prevazišla stupanj prethodne: pridržavaju se tarikatskih metoda, pa su im se i otvorila vrata spoznaje (ma'rife). Međutim, kada osjete dah istinske spoznaje i njene miomirise, postaju općinjeni i ponosni na to. Zapanjuju ih fenomeni spoznaje te svoja srca i razmišljanja isključivo vezuju za njih. Zadržavaju i se na njima otvore im se samo u tom domenu brojna vrsta, a zatvaraju sva druga izvan tog domašaja. I to je samo obmana budu i da divnim otkrovenjima na Božijem putu nema kraja i ko god se zaustavi kod svakog zanimljivog momenta vezuju i se za njega izgubit će korak i neće stići do svog cilja. To je kao kad neko krene vladaru i na ulaznim vratima njegovog posjeda spazi ruže i krasote koje ranije nikada nije vidio, te se zadrži razgledajući ih dok ga ne maši vrijeme predvideno za sastanak sa vladarom i vrati se razočaran.

9. Ovi su uporniji od prethodnih i ne obaziru se na izljeve nura koje susreću na svome putu, a niti se obaziru na ono što bi im olakšalo da prime određene počasti. Oni se na njih ne osvrću niti se preko njih uzdižu već ostaju odlučni u svome hodu. Međutim, kada se sasvim približe svome cilju pomisle da su već stigli i tu zastanu ne prelazeći i posljednju prepreku te pogriješe. Allah, dž.š. ima 70 zastora od nura i tmine i ni do jednog od njih salik (putnik) ne stigne, a da mu se prije toga ne pričini da je već stigao. Na to upućuju i riječi Uzvišenoga vezane za Ibrahima, a.s. koji se nije zadržao na ovom mekamu: *"i kad nastupi noć, on ugleda zvijezdu i reče: "Ovo je Gospodar moj!" A pošto zađe, reče: "Ne volim one koji zalaze!" (El-En'am,76).* Prvi zastor između čovjeka (roba) i njegovog Gospodara (Rabba) jeste njegova duša. Ona je izraz veličanstvene Božanske naredbe i jedan je od Allahovih, dž.š. nurova, odnosno to je svjetlo skrivene riznice čovjekovog srca na kome se odražava istinitost Istine, onakvom kakva jest. lako je srce nosilac cijeloga svijeta i u njemu su sadržane sve forme Apsoluta. U njemu se izljeva Njegova svjetlost na veličanstven način jer se u srcu odražava cijelo opstojanje onakvim kakvo je po sebi. Tako je čovjek već na početku

zaklonjen svjetlošću, odnosno Allahovim dž. š. zastorom kada se otkrije Njegov nur i ukaže se ljepota srca nakon što ga obasja Božanski nur, desi se i to da čovjek pogleda u njega u svoj njegovoj ljepoti i spazi zapanjujuće krasote. Kada to pokušava iskazati moguće mu je da kaže samo: "Ja sam istina". Bude li mu nejasno šta se iza krije i zastane li, propast će. Na taj način su kršćani posmatrali Isa'a a.s. Vidjevši izljeve Allahovog nura na njemu, pa su pogriješili. To je kao kad neko gleda zvijezdu u ogledalu ili na vodi i pruži joj ruku da je dohvati, taj uistinu živi sa iluzijama.

Vrste iluzija na putu koji vodi Allahu nemoguće je na jednom mjestu sve iznijeti niti im doći do kraja prije nego li se objasne sve suptilne, skrivene znanosti. Mi smo spomenuli samo one iluzije koje je moguće zaobići i čija je manifestacija očita, s ciljem da slučajno ne zapadnemo u njih. Uzdam se u vođenje Allaha dž.š. On mi je dovoljan i divan je zaštitnik. Nema ni promjene ni snage osim sa Uzvišenim i Veličanstvenim Allahom dž.š. Neka je salavat Njegov na našeg poslanika Muhammeda, s. a. v. s. njegovu porodicu i sve njegove ashabe.

Amin....